

Biotopval och häckning hos gråsiskor *Carduelis flammea* och snösiskor *C. hornemanni* i Ammarnäsområdet, södra Lappland

BODIL & HANS NYSTRÖM

För drygt två år sen presenterade Ulf Molau i Vår Fågelvärld ett material utifrån vilket han ansåg att grå- och snösiskor i norra Sverige måste betraktas som två arter. Som bekant har det funnits och finns åtskilliga synpunkter på huruvida så är fallet. Molaus undersökning var visserligen mycket omfattande, bland annat med burhållna fåglar, men blev nu ingalunda slutet på en intressant diskussion. Att debatten med säkerhet kommer att fortsätta framgår av Bodil och Hans Nyströms här aktuella uppsats.

Sommaren 1971 flög en siskhona med bjärt vit övergump upp från sitt bo i en enbuske framför oss när vi vandrade genom den täta fjällbjörkskogen vid Stora Tjulträsk väster om Ammarnäs i södra Lappland. Då fäste vi inget större avseende vid händelsen. På den tiden ansåg nämligen de flesta ornitologer att gråsiska *Carduelis flammea* och snösiska *C. hornemanni* på sin höjd var skilda raser, som hybridiserade inom en bred zon av häckningsområdet. Vi antog därför att den ljusa dräkten föll inom en normal variationsram för gråsiskan, som detta år förekom i ofantlig mängd till följd av björkens rika frösättning (Enemar & Nyström 1981).

Sedan dess har emellertid nya argument till frågan om snösiskans existens förts fram. I *Vår Fågelvärld* har Ulf Molau (1985) publicerat ett omfattande biometriskt material från Torne lappmark till stöd för uppfattningen att gråsiskan och snösiskan är goda arter. Han konstaterade att de siskor som uppvisar intermediära karaktärer någon gång är gamla honor, men i allmänhet fjolårsungar. Med hjälp av burhållna fåglar kunde han visa att de senare efter ruggningen på hösten blir tecknade som typiska snösiskor. Han hävdar vidare att de båda arterna uppstått genom s.k. parapatrisk artbildning — d.v.s. att de skilts åt inte genom geografisk isolering utan genom skarpa miljögränser mellan fjällbjörkskog och kalfjäll/tundra. Bundenheten till de båda olikartade biotoperna har enligt denna hypotes lett till att genutbytet minskar, vilket successivt resulterar i etologiska, ekologiska och fenologiska reproduktionsbarriärer.

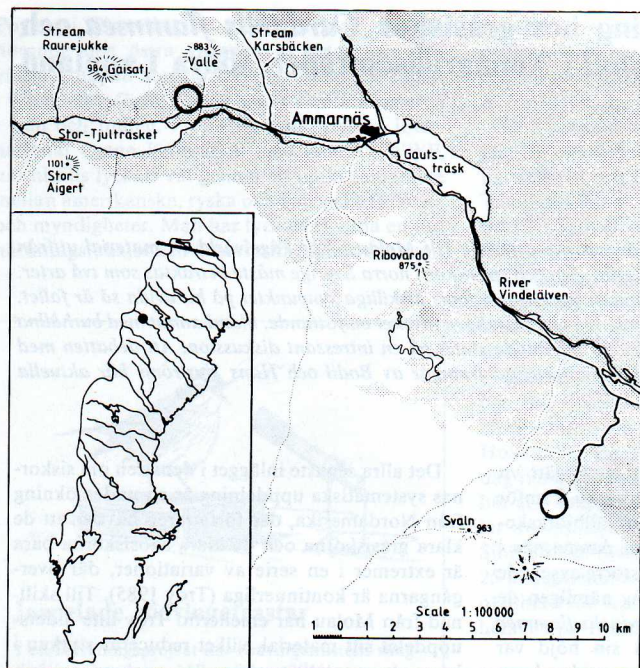
Det allra senaste inlägget i debatten om siskornas systematiska uppdelning är en undersökning från Nordamerika, där författaren hävdar att de klara gråsiskorna och de klara snösiskorna bara är extremer i en serie av variationer, där övergångarna är kontinuerliga (Troy 1985). Till skillnad från Molau har emellertid Troy inte åldersuppdelat sitt material, vilket reducerar styrkan i hans argumentation.

När vi sommaren 1985 inom LUVRE-projektets ram inledde nätfångst av gråsiskor var vi på ett helt annat sätt än 14 år tidigare uppmärksamma på problematiken. Därför reagerade vi med största intresse, när en av våra första fångster visade sig vara en utfärgad snösiskhane. Det blev inledningen till en månad med många förbryllande erfarenheter.

Undersökningsområde och metod

Vårt arbete utfördes detta år under tiden 9.6—5.7 på slutningen av fjällen Valle och Gaissatjåke väster om Ammarnäs i Lycksele lappmark (figur 1). Det område där vi framför allt var verksamma karaktäriseras av ganska frodig ängsbjörkskog, genomdragen av videvuxna bäckdalar. Endast mindre öppna partier finns, dels kärrmark inne i skogen, dels övergivna slätterängar längs vägen mellan Ammarnäs och Stora Tjulträsk. I anslutning till några sommarstugor är björkskogen mera lucker och ansad. Nivån över havet är 590—620 meter, långt under trädgränsen, som här går på ungefär 780 meters höjd. Våren var 1985 sen; björkarnas lövsprickning dröjde ända fram till 18—19 juni inom undersökningsområdet.

Fångsten bedrevs med vinkelställda nät, bandspelare och lockfåglar i bur. Förutom med aluminiumringar för-

Figur 1. Undersökningsområdets lägen i fjällbjörkskogen på slutningen av Valle och Gaissatjärke väster om Ammarnäs samt på fjällheden vid Kraipe i sydost (ringarna). Skuggade områden markerar skog. På den infällda Sverigekartan har förutom Ammarnäs-traktens läge också den ungefärliga sydgränsen för snösiskans kontinuerliga utbredning markerats enligt Molau (1985).

Map showing the study areas in the birch forest near Mounts Valle and Gaissatjärke, W. Ammarnäs, and on the alpine heath near Kraipe, SE Ammarnäs. Shaded areas are forests. The map of Sweden indicates the study area (dot) and the southern limit of the Arctic Redpolls' breeding range according to Molau (1985).

såg vi de fångade siskorna med färgringar för individidentifikation. I granskningen av varje fågel fastställdes vi kön och ålder, noterade ving- och näbblängd, pannans teckning, hjässfläckens utseende samt färgnyans och graden av streckning på undersidan och övergumpen. Som ett prov tog vi från varje fågel till vara den längsta undre stjärtäckarfjädern, som anses vara en god särskiljande karaktär: gråsiskans fjäder har ett brett, mörkt spolstreck, medan detta är smalare eller saknas helt hos snösiskan (Molau 1985, Svensson 1984; figur 2).

Fångstresultat 1985

Av de 46 adulta fåglar som vi ringmärkte sommaren 1985 var fem klara snösiskor, fyra hanar och en hona. Samtliga var fåglar i sin andra adulta dräkt eller äldre (3K+). Överensstämmelsen i mått och färgteckning med de i litteraturen nämnda kriterierna var god. På ett par punkter kunde vi dock notera avvikelser i förhållande till Molaus framställning. Pannans färg ska sålunda enligt Molau vara vit hos snösiskan. Så var fallet med två av våra fåglar. Också de övriga hade

markant ljusa ögonbryn, men partiet mellan näbben och hjässfläcken var hos dem mörkare. I gengäld har vi träffat på gråsiskor med vitt pannband. Inte heller när det gäller näbbens form stämde Molaus regel helt på våra fåglar: det fanns snösisknäbbar både med svagt välvd "rygg" och nedåtböjd "tand" i spetsen.

Fem av de fångade siskorna betecknade vi som intermediära, två honor och tre hanar. Samtliga bar sin första adulta dräkt (2K). Genomgående för dessa fåglar var bl.a. kort näbb (7,8–9,1 mm) och ljus övergump med sparsam streckning. Fyra av dem hade mycket smala spolstreck på de undre stjärtäckarna, den femte ett bredare. Annars såg de vid en hastig anblick ut som vanliga gråsiskor.

Totalt var alltså mer än var femte fågel en snösiska eller hänfördes till de intermediära 2K-fågeln. Med tanke på att sydgränsen för snösiskans kontinuerliga utbredningsområde har angivits gå längs en linje 10–20 kilometer söder om Torne träsk (Molau 1985) är det en påfallande

